

DE REDACTIE PRIVAAT

HEIMWEE NAAR LOCRI?

1. Demosthenes vertelt een merkwaardig verhaal over Locri Epizephyrigii, een Griekse colonie, die door de Locriërs, een Dorisch volk, in 673 voor Christus gesticht werd in Magna Graecia in de teen van Italië, in het huidige Calabrië. Het zou de eerste Griekse stad geweest zijn met een geschreven codex. Men had er dermate eerbied voor geschreven wetten dat wie een wijziging voorstelde, dit moest doen met een strop om zijn hals. Zo zijn voorstel afgewezen werd, werd hij meteen gewurgd!

Uit de geschriften van Aischulos, Thucydides en Aristoteles blijkt dat ook de Ionische Atheners (althans in hun bloeiperiode) erg fier waren op hun geschreven wetten, waardoor precies de Griekse democratieën zich onderscheidten van de despotische stelsels van hun burens. Zij waren dan ook van oordeel dat hun wetgeving stabiel moest zijn en daarom slechts uitzonderlijk mocht veranderd worden. Al kenden de Atheners niet zo'n drastische wet als hun Locrische zusterstad, toch bestonden ook daar de nodige hinderpalen om wetswijzigingen te ontraden. Wie hiertoe het initiatief nam, liep het risico vervolgd te worden voor ongrondwettelijk gedrag, zo hij de omslachtige wijzigingsprocedure niet nauwgezet gevolgd had of zo zijn voorstel geacht werd afbreuk te doen aan fundamentele waarden.

Uit de ganse periode van de Romeinse republiek (dus van ongeveer 509 tot 29 vóór Chr.) zijn slechts dertig wetten (althans bij naam) bekend en al bleven er zeker ook wetten onbekend, toch is het onwaarschijnlijk dat hun aantal dit getal drastisch zou verhogen.

2. Het zijn gegevens die men niet zonder verbazing leest(1) in een land waar het Staatsblad de laatste jaren soms meer dan 35.000 bladzijden telde.

Dit land wordt trouwens niet alleen overspoeld met normatieve teksten, deze worden bovendien niet altijd met even veel zorgvuldigheid opgesteld.

(1) Zie hierover o.a. J.M. KELLY, *A short history of western legal theory*, Oxford 1992, 11 en 41 en verwijzingen daar.

Dit probleem wordt de laatste tijd meer en meer onderkend(2), maar voorlopig met weinig resultaat. Er gaan stemmen op tot deregulering en vooral tot kwaliteitsverbetering. In 1993 (p. 392) werd hier reeds gepleit voor de heroprichting van een raad voor wetgeving en onlangs zijn initiatieven in die zin genomen, zowel in Kamer(3) als in Senaat(4) en zelfs tien geboden voor goede wetgeving voorgesteld. Door jonge vorsers werd onderzoek gedaan ter definiëring van kwaliteitscriteria van behoorlijke regelgeving(5). Op de curricula van de rechtsfaculteiten worden vakken voorzien of gepland die jonge juristen moeten scholen in het ontwerpen van goede regelgevende teksten en het wetenschappelijk onderbouwen van een wetgevingsbeleid...

3. Wij hebben — en terecht — de Locrische afkeer voor wetswijzigingen verloren. De drastische evolutie op alle gebieden, die wij in de deze laatste eeuw van het tweede millenium meemaken, vergen inderdaad steeds meer aanpassingen o.m. aan codificaties die dateren uit het begin van de negentiende eeuw, maar die wel monumenten waren van toegankelijkheid en cohesie.

4. Ik wil het hier in deze korte kroniek niet hebben over de belangrijke vraag of en op welk niveau en onder welke voorwaarden regelgevend optreden al dan niet aangewezen is. Waar ik enkele bedenkingen wil bij maken is of na de noodzakelijke en eigenlijk niet zo talrijke wijzingen, die vooral in de laatste decennia aan het burgerlijk wetboek werden aangebracht in materies die traditioneel door de wetgever worden geregeld, dit wetboek nog dezelfde cohesie en doorzichtigheid vertoont als in 1804.

Heeft men altijd de moed en het inzicht gehad om problemen in een groter geheel aan te pakken en de oude oplossingen drastisch te vervangen door meer eigentijdse invullingen en heeft men hieruit dan de consequentie getrokken dat tal van bestaande wetsartikelen dienden geschrapt te worden omdat ze alleen oplossingen boden in een totaal andere politieke en sociaal-economische context?

Heeft men altijd voldoende oog gehad voor het feit dat het vastleggen van het na te streven doel en de weerhouden waarden een politieke

(2) Zie de verwijzingen in het proefschrift van P. POPELIER, *Rechtszekerheid als beginsel van behoorlijke regelgeving*, Intersentia, 1997, nrs. 3 en 4.

(3) Wetsvoorstel van 10 juni 1997 tot oprichting van een Raad voor wetgeving, ingediend door de heer G. BOURGEOIS *Gedr. St.*, Kamer, 1996-97, nr 1071/1.

(4) Wetsvoorstel van 20 mei 1997 tot oprichting van een cel Wetsevaluatie bij de diensten van de Senaat, ingediend door de heer H. VANDENBERGHE e.a., *Gedr. St. Senaat*, 1996-97, 1- 643/1.

(5) Zie het reeds geciteerde proefschrift van P. POPELIER.

aangelegenheid is, maar de juridische vertaling ervan veeleer een taak van juristen en dat het wijzigen tijdens besprekingen in het parlement zelfs van komma's of voegwoorden aan goed uitgewerkte teksten, afbreuk kan doen aan de interne logica van het geheel?

5. Het antwoord op al deze vragen is, vrees ik, niet altijd even bevredigend.

Een treffend voorbeeld biedt onze huidige herhaald gewijzigde echtscheidingswetgeving. De nieuwe aanpak van deze problematiek in het begin van de zeventiger jaren in heel wat landen van West-Europa, leidde ertoe dat echtscheiding voortaan werd beschouwd als een oplossing voor een doodgebloed huwelijk en niet langer als een sanctie voor een schuldige echtgenoot. In verschillende van onze buurlanden (de Duitse Bondsrepubliek, Groot-Britannië, Nederland) werd daarom de oude wetgeving volledig afgeschaft en vervangen door een regelgeving gebaseerd op deze nieuwe opvatting. Die nieuwe wind kwam ook bij ons overwaaien... maar leidde ertoe dat in 1974 naast de bestaande wetgeving, die toen vrijwel ongewijzigd behouden bleef, alleen een derde grond tot echtscheiding werd ingevoerd, waarbij bovendien langs een achterpoortje toch nog het schuldprincipe werd gehandhaafd. Sindsdien moest in die complexe regeling nog herhaald ingegrepen worden om sommige onderlinge inconsequenties weg te werken of de minder agressieve procedures aantrekkelijker te maken. Of dit alles de doorzichtigheid ten goede kwam is een andere vraag.

6. Drastisch werd er wel geschrapt door de (in de regel goed gemaakte) wet tot hervorming van het huwelijksvermogensrecht van 1976. Het principe van gelijkheid van man en vrouw werd er uiteindelijk consequent doorgevoerd en daarom werd ook de oude wetgeving terzake volledig afgeschaft. Er sneuvelden liefst maar 194 artikelen van de destijds 2281 artikelen tellende Code Napoléon. Maar men vergat wel dat het door die wet afgeschafte principe van de onveranderlijkheid van de huwelijksvoorwaarden (destijds beschouwd als "un pacte de familles") in de Code Napoléon ook elders onrechtstreeks beschermd werd bv. door het verbod van verkoop tussen echtgenoten en het principe van de herroepelijkheid ad nutum van schenkingen tussen echtgenoten. Deze artikelen bleven wel in 1976 behouden, alhoewel zij hun bestaansredenen verloren hadden. Tijdens echtscheidingsprocedures wordt maar al te gretig op deze laatste mogelijkheid beroep gedaan, wat er de rechtspraak soms toe noopte een vrij limi-

tatieve interpretatie te geven aan het begrip schenking, interpretatie, die nochtans niet altijd weerhouden werd wanneer het er op aankwam de reservataire aanspraken van de kinderen (uit een vorig huwelijk) te beschermen. Het is een feit dat de rechter steeds vaker wettelijke onvolkomenheden moet bijsturen, maar in casu werd er de scheidingslijn tussen handelingen om niet en om baat niet doorzichtiger om.

7. De vrees (en de ervaring) dat hervormingen waarbij problemen in hun geheel worden aangepakt, jarenlang aanslepen, leidt er meer en meer toe dat wetsvoorstellen worden ingediend die alleen maar een oplossing willen bieden aan een specifiek geval, waarvan de regeling in de praktijk als hinderlijk of onbillijk overkwam, maar waarin niet ingegaan wordt op het meer algemene onderliggende probleem. Trouwens ook tijdens grotere hervormingen werd geregeld geweigerd dieper in te gaan op aanverwante vragen waarop men stuitte en werden terzake alleen oplossingen met beperkte draagwijdte ingevoerd om de reeds aanslepende hervorming niet langer te vertragen.

8. Alleen al in het familiaal vermogensrecht zijn de voorbeelden van deze soms casuïstische aanpak legio; ik beperk mij tot enkele ervan. Zowel in 1981 bij de hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot als in 1987 bij de hervorming van het afstammingsrecht werden nieuwe volwaardige erfgenamen gecreëerd en werd daaruit de consequentie getrokken dat deze dus ook tot inbreng konden verplicht worden van giften die hun bij voorschot waren gedaan. Sinds lang werd reeds aangeklaagd dat de gevarieerde inbrengregeling die in 1804 werd ingevoerd en toen verantwoord was, intussen niet langer voldeed. Toch werd door de wetgever niet op deze problematiek in zijn geheel ingegaan. Men liet de verouderde regeling tussen bloedverwanten ongewijzigd en voorzag alleen maar een nieuwe modernere inbrengregeling voor de langstlevende en in 1987 nog in een andere voor overspelige kinderen (althans zo die uit de verdeling in natura werden geweerd). Resultaat is dat er nu drie verschillende inbrengregels bestaan zonder dat een juridische verantwoording voor de onderscheiden behandeling kan gegeven worden en men dus wel vragen heeft bij de cohesie van het systeem.

9. Zowel in 1976 als in 1981 werden in specifiek omschreven gevallen uitzonderingen voorzien op het verbod van overeenkomsten

over niet opengevallen nalatenschappen. Geregeld worden ook nu nog gelijkaardige voorstellen gedaan in gevallen die in de praktijk hinderlijk overkomen, als bv. de onmogelijkheid voor personen met kinderen om bij een volgend huwelijk op voorhand afstand te doen van de reservataire aanspraak van de langstlevende echtgenoot. De echte vraag die zich, gezien de steeds talrijker wordende wettelijke uitzonderingen, opdringt, lijkt mij dan ook te zijn of dat verbod, waarvan desondanks nog steeds wordt beweerd dat het van openbare orde is (met als gevolg dat de wettelijk voorziene uitzonderingen strikt limitatief worden geïnterpreteerd) nog langer in zijn algemene draagwijdte verantwoord blijft. Maar die vraag werd vooralsnog niet aan het parlement voorgelegd. Toch is het moeilijk te verklaren waarom kinderen wel rechtsgeldig op voorhand afstand kunnen doen van hun recht inkorting te vragen van een schenking aan een van hen gedaan, zo deze schenking gebeurde met voorbehoud van vruchtgebruik of beding van een lijfrente, terwijl zo deze modaliteiten niet bij de schenking bedongen zijn (en men dus buiten het toepassingsgebied valt van artikel 918 B.W.) dergelijke afstand indruist tegen de openbare orde en de goede zeden en dus ongeldig is!

10. In 1976 deinsde men er voor terug meteen de traditioneel aanvaarde onveranderlijkheid van de huwelijkse voorwaarden te vervangen door ongecontroleerde vrijheid voor de echtgenoten, dit zou de belangen van de kinderen en de rechten van derden in gevaar kunnen brengen. Wijzigingen moeten daarom gehomologeerd worden, er werd voorzien in een grote of kleine procedure. Voor de grote wijziging stond de procedure van de echtscheiding bij onderlinge toestemming tot model. Toen deze in 1994 versoepeld werd en meer bepaald de verplichting van inventaris werd afgeschaft, dacht niemand er aan deze verplichting ook af te schaffen in de hierop geïnspireerde grote wijzigingsprocedure van het huwelijksstelsel. Toch is dit een van de voornaamste redenen waarom men tracht de grote procedure te ontwijken. Sindsdien werden wel herhaald voorstellen geformuleerd om in steeds meer specifieke gevallen beroep op de kleine procedure mogelijk te maken en deze zelfs nog af te zwakken. De eigenlijke vraag zou ook hier moeten zijn of deze homologatievereiste niet afgeschaft kan worden, nu sindsdien ook gebleken is dat deze belangen en rechten reeds afdoend door andere wetsbepalingen beschermd worden.

11. Onlangs werd een wetsvoorstel ingediend waardoor voor het eerst — zij het enkele beperkte — veranderingen worden voorgesteld inzake erfrechtelijke onwaardigheid. Maar de problemen in dit ver-

band zijn veel ruimer en eigenlijk zou de meer algemene vraag moeten zijn hoe op een coherente wijze onbetamelijk gedrag moet worden gesanctioneerd bij mogelijke aanspraken in het familiaal vermogensrecht in zijn geheel.

12. Ik kan blijven doorgaan.

Dit is geen pleidooi om ook bij ons over te gaan tot een globale herziening van ons Burgerlijk wetboek. Bij onze Noorderburen is maar al te duidelijk gebleken welk titanenwerk dit is en hoe moeilijk het daarenboven soms is een brede consensus te verkrijgen rond de nieuwe regeling. Ik denk maar aan de jarenlange discussie over het nieuwe intestaat erfrecht van de langstlevende echtgenoot. De impasse rond boek 4 schijnt er intussen (en gelukkig maar) voorbij, zodat dit grootse werk wellicht binnen afzienbare tijd zijn afronding krijgt. Ik vrees dat, zeker na de Nederlandse ervaring ons de nodige energie ontbreekt tot dergelijke globale aanpak, te meer daar het hier niet gaat om een politiek erg dankbare materie.

Neen, dit is alleen een pleidooi om bij voorstellen tot wijziging van rechtsregels in het algemeen en van het burgerlijk recht in het bijzonder minstens oog te hebben voor de toenmalige ratio legis van de te wijzigen regeling en voor de ruimere context waarin de hervorming dient geplaatst te worden.

13. Neen, geen heimwee naar Locri. Dergelijke draconische maatregel die eerder leidt tot stagnatie dan tot weloverwogen veranderingen, doet vandaag de wenkbrouwen fronsen, maar dit doet helaas niet minder de niet altijd zorgvuldige manier waarop nu sommige (noodzakelijke) wetswijzigingen worden doorgevoerd.

M. COENE